

URED EVROPSKOG JAVNOG TUŽIOCA I HARMONIZACIJA KRIVIČNOG PRAVA U EVROPSKOJ UNIJI

Selma Otuzbir MA, e- mail: otuzbir.selma@gmail.com
Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Sažetak: U procesu harmonizacije krivičnog prava Evropske unije institut evropskog javnog tužioca predstavlja visok stepen harmonizacije u evropskom zakonodavstvu. Borba protiv kriminaliteta podrazumjeva jačanje međusobnog dijaloga i akcija koje preduzimaju krivičnopravna tijela zemalja Evropske unije. Pokušaji Unije da izgradi jedinstveno evropsko područje krivičnog prava, imali su određene pravne prepreke, tek nakon što je Lisabonski ugovor stupio na snagu ostavljena je mogućnost uspostavljanja ravnoteže između sigurnosti i pravosuđa.

U radu će se razmatrati određeni instituti Evropske unije koji su vezani za krivično pravo i koji će omogućiti da dođe do stvaranja organa koji će biti nadležni za krivično gonjenje na nivou Evropske unije. Detaljnije će biti obrađeni pravni temelji za uspostavljanje evropskog javnog tužioca, kao prava i dužnosti istog, te njegova uloga u harmonizaciji krivičnog prava Evropske unije.

Ključne riječi: Harmonizacija, krivično pravo, Evropski javni tužilac, Evropska unija

INSTITUTE OF EUROPEAN PUBLIC PROSECUTOR AND HARMONIZATION OF CRIMINAL LAW IN THE EUROPEAN UNION

Abstract: In the process of harmonization of the criminal law of the European Union Institute of European Public Prosecutor represents a high degree of harmonization of legislation in Europe. Combating crime involves strengthening mutual dialogue and actions by criminal authorities in the European Union. Attempts by the Union to build a single European area of criminal law, had certain legal obstacles, only after the Lisbon Treaty came into force there is a possibility of establishing a balance between security and justice.

This paper will discuss some institutes of the European Union related to criminal law and which will allow you to come to the creation of a body to be responsible for the prosecution at EU level. Details will be handled the legal basis for the establishment of a European Public Prosecutor, as well as the rights and duties of the same, and its role in the harmonization of criminal law of the European Union.

Keywords: Harmonization, criminal law, the European Public Prosecutor, the European Union

UVOD

Progon učinitelja krivičnih djela protiv budžeta Evropske unije je u isključivoj nadležnosti država članica, i Unija u tom području nema nadležnost. Iako je učinjena velika šteta nacionalna tijela ne istražuju ta krivična djela i ne progone njihove počinitelje zbog ograničenih sredstava. Rješavanje tih slučajeva zahtijevalo bi koordinirane i učinkovite istrage i progon na evropskoj razini, a trenutne razine razmjene informacija i koordinacija nisu dovoljne kako bi se to ostvarilo uprkos tijelima Unije kao što su Eurojust, Europol i Evropski ured za borbu protiv prijevара. Glavna zadaća navedenih tijela jeste da olakšaju razmjenu informacija i da koordiniraju nacionalne krivične istrage i progone, ali nemaju ovlasti provoditi istragu i progon. Evropski ured za borbu protiv prijevара ima zadaću istraživati prijevара i nezakonite aktivnosti koje utječu na EU, ali njegove su ovlasti ograničene na

upravne istrage. Nacionalna pravosudna tijela često presporo djeluju, stope krivičnog progona su niske, a rezultati u zemljama neujednačeni. Kako tijela nadležna za krivične istrage i progon u državama članicama trenutačno ne mogu postići zahtjevajuću razinu zaštite i provedbe Unija ima obavezu da reaguje. Shodno članu 325. Ugovora to proizilazi ali uzimajući u obzir pravila Unije koja se primjenjuju na tom području. Unija svoje interese može najbolje zaštititi progonom za ta krivična djela. Član 36. Ugovora pruža pravnu osnovu za takav sistem krivičnog prava na nivou Unije, čija je svrha da otkloni nedostatke postojećeg režima, koji se temelji na nacionalnim naporima.

Uspostavom instituta evropskog javnog tužitelja i utvrđivanjem njegove nadležnosti i postupaka, nadopunio bih se prethodni zakonodavni prijedlog u kojem se definišu krivična djela i primjenjive sankcije.

1. RAZVOJ KRIVIČNOG PRAVA U EU

U periodu osnivanja Evropske unije krivično pravo i njegova harmonizacija i unifikacija nije bila prvobitni cilj. Unija nema nadležnost u oblasti krivičnog prava, jedini izuzetak bi predstavljao ovlaštenje za predviđanje administrativnih novčanih kazni u antimonopolskom pravu. Zadiranje u osnovna ljudska prava i predviđanje kazni za kršenje istih nije u nadležnosti Unije, već je u nadležnosti nacionalnih zakonodavstava država članica Unije. Ovim ovlaštenjima bi raspolagao Evropski parlament ako se usvoji Ustav EU. Iako evropsko pravo ima primat nad nacionalnim pravom i države članice su dužne da implementiraju direktive u svoje nacionalno zakonodavstvo, u oblasti krivičnog prava na osnovu stuba I Unija nema nadnacionalno ovlaštenje. Organi EU su pokrenuli raspravu i postepeno uvode materiju krivičnog prava u ugovore o osnivanju, stavljajući pretpostavke za prenos nadležnosti na Uniju što će najvjerojatnije imati za rezultat osnivanja ograna za krivično gonjenje „javni tužilac“ u ovom kontekstu „Evropski javni tužilac“.

2. OSNIVANJE UREDA EVROPSKOG JAVNOG TUŽIOCA

Pravni osnov za osnivanje je član 86. Ugovora, shodno odredbama člana “Radi suzbijanja krivičnih djela koja utječu na finansijske interese Unije, Vijeće uredbama donesenim u skladu s posebnim zakonodavnim postupku može od Eurojusta osnovati Ured javnog tužitelja. Vijeće odlučuje jednoglasno uz predhodnu saglasnost evropskog parlamenta.” U drugom stavu te odredbe definira se nadležnost Ureda evropskog javnog tužitelja, na način da je Ured javnog tužitelja nadležan za istragu, podizanje optužnice i za saradnju sa Europolom protiv počinitelja krivičnih djela protiv finansijskih interesa Unije. Prema trećem stavu člana 86. definiše se materijalni obim uredbi.

2.1. Supsidijarnost i proporcionalnost

U okviru nadležnosti Unije utvrđena je potreba za djelovanjem iste u upravljanju i koordinaciji istrage i krivičnog progona na razini Unije naročito onih krivičnih djela koji utječu na njene finansijske interese, ali i interese država članica. Prema načelu supsidijarnosti ovaj cilj se može ostvariti na nivou Unije zbog svog obima i značaja. Prema trenutnoj situaciji u kojoj je krivično gonjenje protiv finansijskih interesa Unije u isključivoj nadležnosti država članica, koja nije pokazala zadovoljavajuće rezultate ne ostavruje ciljeve učinkovite borbe protiv krivičnih djela protiv budžeta Unije.

U skladu sa načelom proporcionalnosti, ne prelazi se ono što je potrebno za ostvarivanje ciljeva. Nadležnost Unije za suzbijanje prijevare idrugih krivičnih djela koja utiču na njezine finansijske interese predviđena je u članovima 86. i 325. Ugovora. Kako ova nadležnost nije sporedna uz nadležnost država članica i da njeno ostvarivanje postalo nužno za učinkovitiju zaštitu finansijskih interesa.

2.2. Ciljevi osnivanja Ureda javnog tužioca

Osnovni ciljevi uspostave navedenog institute su:

- pridonošenje jačanju zaštite finansijskih interesa Unije i daljem razvoju područja pravosuđa, te će povećati povjerenje preduzeća igrađana EU-a u institucije Unije, ujedno poštujući temeljna prava sadržana u Povelji o temeljnim pravima Evrpske unije;
- Uspostava dosljednog evropskog sistema za istragu i krivično gonjenje za počinitelje krivičnih djela koja utječu na finansijske interese Unije;
- Osiguranje djelotvornije i učinkovitije istrage i krivičnog gonjenja počinitelja krivičnih djela koja utječu na finansijske interese Unije;
- Povećati broj krivičnih gonjenja što dovodi do više presuđujućih presuda i povrata sredstava Unije stečenih izvršavanjem krivičnih djela;
- Jačati prevenciju od učinjenja krivičnih djela koja utječu na finansijske interese Unije.

3. POLOŽAJ, USTROJSTVO I STRUKTURA UREDA EVROPSKOG JAVNOG TUŽITELJA

Ured evropskog javnog tužitelja osniva se kao tijelo Unije s decentraliziranom strukturom. Ured javnog tužitelja je pravna osoba, te sarađuje sa Eurojustom i oslanja se na njegovu administrativnu potporu. Glavni zadatak Ureda evropskog javnog tužitelja jeste suzbijanje krivičnih djela koja utječu na finansijske interese Unije. Njegova nadležnost se proteže na istragu, krivično gonjenje i podizanje optužnice protiv počinitelja i sapočinitelja krivičnih djela iz njegove nadležnosti, kao i usmjeravanje, nadziranje istrage, provodi radnje krivičnog gonjenja uključujući i odbacivanje predmeta. Vršiti funkciju tužitelja pred nadležnim sudovima država članica u odnosu na krivična djela iz nadležnosti uključujući podizanje optužnice i podnošenje žalbi do konačnog zaključenja predmeta.

Ured evropskog javnog tužitelja i njegov rad je neovisan. Ured evropskog javnog tužitelja, uključujući javnog tužitelja, njegove zamjenike i zaposlenike delegirane evropske tužitelje i nacionalno osoblje prilikom izvršavanja svojih zadaća ne smije tražiti, prihvaćati upute bilo koje osobe, državne članice ili institucije, tijela ureda ili agencije Unije. Sve navedene institucije i tijela treba da poštuju neovisnost Ureda i ne smiju utjecati na obavljanje njegovih zadaća. Njegova neovisnost i odgovornost bi trebale garantovati izvršavanje funkcija i ovlasti na način koji mu omogućuje da bude neovisan od neprimjerenih utjecaja. Ured je odgovoran Evropskom parlamentu, Vijeću i Evropskoj komisiji za opće aktivnosti Ureda, podnoseći izvještaj.

Struktura Ureda obuhvaća evropskog javnog tužitelja, njegove zamjenike, osoblje koje mu pomaže u izvršavanju zadaće, te delegirane evropske tužitelje koji se nalaze u državama članicama. Evropski javni tužitelj usmjerava sve aktivnosti ureda i organizira njegov rad.

Zamjenici pomažu evropskom javnom tužitelju u izvršavanju njegovih dužnosti i zamjenjuju ga u skladu sa pravilima donesenim u skladu sa članom 72. Ugovora. Istragu i krivično gonjenje obavljaju delegirani tužitelji uz upute i nadzor evropskog javnog tužitelja.

U svakoj državi članici mora barem biti jedan delegirani evropski tužitelj koji čini sastavni dio Ureda. Delegirani evropski tužitelj djeluje pod isključivom nadležnošću evropskog javnog tužitelja i prilikom provedbe istrage i krivičnog gonjenja koji su mu dodjeljeni slijede samo njegove upute, smjernice i odluke. Delegirani tužitelji mogu vršiti svoje funkcije kao nacionalni tužitelji. U slučaju sukoba među funkcijama delegirani tužitelji obavještavaju javnog tužioca o tome, te im daje upute u interesu istrage i krivičnog gonjenja. Sve radnje koje izvršavaju evropski javni tužitelj, delegirani javni tužitelji, pomoćnici i drugi zaposlenici djeluju u ime i za račun Ureda. Rad i organizacija te opća raspodjela predmeta Ureda evropskog javnog tužitelja regulisan je Poslovnikom Ureda. Donosi se na odlukom javnog evropskog tužitelja.

4. IMENOVANJE I RAZRJEŠENJE ZAPOSLENIKA UREDA EVROPSKOG JAVNOG TUŽITELJA I OSNOVNA NAČELA

Postupak imenovanja Evropskog javnog tužitelja je predviđen tako da jamči njegovu nezavisnost i odgovornost institucijama Unije, dok je za njegovo razrješenje nadležan Sud Evropske unije. U odnosu na delegirane europske tužitelje, koje imenuje i razrješava Europski javni tužitelj, postupak osigurava njihovu integraciju u nacionalne pravosudne sisteme.

Evropskog javnog tužitelja imenuje Vijeće uz pristanak Evropskog parlamenta na mandat od osam godina koji se ne može obnoviti. Vijeće djeluje jednostavnom većinom.

Europski javni tužitelj bira se između osoba čija je nezavisnost izvan svake sumnje i koje su dovoljno kvalificirane za imenovanje na visoki položaj u pravosuđu i imaju odgovarajuće radno iskustvo kao tužitelji. Odabir se temelji na javnom konkursu i objavljuje se u Službenom listu Evropske unije. Nakon toga Komisija priprema i predaje Evropskom parlamentu i Vijeću popis kandidata koji su ušli u užu izbor. Prije predavanja popisa s užim izborom, Komisija traži mišljenje odbora koji je osnovala i koji se sastoji od sedam osoba koje su odabrane između bivših članova Suda Evropske unije, članova nacionalnih vrhovnih sudova, nacionalnih tužiteljstava i/ili pravnika priznate stručnosti, od kojih jednog predlaže Europski parlament, i u kojem sudjeluje predsjednik Eurojusta kao promatrač.

Ako europski javni tužitelj više ne ispunjava uvjete za izvršavanje svojih dužnosti ili je proglašen krivim za tešku povredu službene dužnosti, Sud Evropske unije može ga razriješiti na zahtjev Evropskog parlamenta, Vijeća ili Komisije. Zamjenici evropskog javnog tužitelja se imenuju po pravilima imenovanja Evropskog javnog tužitelja. Delegirani javni tužitelje imenuje evropski javni tužitelj sa popisa barem tri kandidata ali koji ispunjavaju uslovi koji su propisani za evropskog tužitelja. Mandat im traje 5 godina, sa mogućnošću ponovnog izbora.

Ured evropskog javnog tužitelja osigurava da se pri njegovim aktivnostima poštuju prava koja su sadržana u Povelji o temeljnim pravima Unije, proporcionalnosti, primjenjivosti nacionalnog prava na provedbu Uredbe, potpuna nezavisnost, zakonitost i brzina istrage.

5. NADLEŽNOST UREDA EVROPSKOG JAVNOG TUŽITELJA I PRAVNI AKTI O ISTRAGAMA, KRIVIČNOM GONJENJU I SUDSKOM POSTUPKU

Prema dostupnim podacima vidljivo je da je oko 1,4 % budžeta Unije izgubim putem najrazličitiji oblika prevara, dok je stvarna procjena najmanje tri puta a najviše deset puta veći, što znači da je gubitak oko 10% budžeta Unije, što ukazuje na potrebu za krivičnopравnom zaštitom interesa Unije. Kako oštećenje budžeta EU predstavlja minimalnu štetu na nacionalnog budžeta, zbog čega organi članica nemaju interes da ozbiljnije pristupaju gonjenju počinilaca krivičnih djela. Postojeći mehanizmi kontrole kriminaliteta u okvirima EU ne predstavljaju adekvatan odgovor na izazov kriminaliteta na štetu finansijskih interesa Unije.³¹⁸ Na osnovu toga treba da se odrede krivična djela koja će biti u direktnoj nadležnosti evropskog javnog tužitelja, ta krivična djela se mogu odrediti uputom na nacionalno pravo kojim se provodi pravo Unije. Ured bi bio nadležan koja utiču na finansijske interese Unije. Ako se učine krivična djela koja imaju veze sa krivičnim djelima koja utiču na finansijske interese Unije i njihova istraga i gonjenje u interesu “dobrog pravosuđa” tada je Ured nadležan i za ta krivična djela ako je nadležan za krivična djela iz njegove direktne nadležnosti. Ako postoji sukob nadležnost za krivično gonjenje uzajamno se savjetuju kako bi se utvrdilo koji organ ima nadležnost.

Ured evropskog javnog tužitelja izvršava isključivu nadležnost za istragu i krivični progon ako je krivično djelo počinjeno na teritoriju jedne ili više država članica ili je počinjeno od jednog državljanja ili od strane zaposlenika Unije ili pripadnike Institucije. Sva nacionalna tijela država članica i sve institucije, tijela, uredi i agencije Unije obavještavaju Ured evropskog javnog tužitelja o postupanju koje bi moglo predstavljati krivično djelo iz njegove nadležnosti.

Ako delegirani evropski tužitelji postanu svjesni postupanja koje bi moglo predstavljati krivično djelo iz nadležnosti Ureda evropskog javnog tužitelja, oni o tome odmah obavješćuju evropskog javnog tužitelja. Ured evropskog javnog tužitelja prikuplja ili prima informacije od bilo koje osobe o postupanju koje bi moglo predstavljati krivično djelo iz njegove nadležnosti.

Sve informacije koje su prijavljene Uredu evropskog javnog tužitelja registriraju se i provjeravaju od strane evropskog javnog tužitelja ili delegiranih evropskih tužitelja. Ako se nakon provjere odluče da neće pokrenuti istragu, oni će zatvoriti predmet i razloge navesti u sistemu vođenja predmeta. O tome će obavijestiti nacionalno nadležno tijelo i instituciju, tijelo, ured ili agenciju Unije koji su dostavili informaciju te na njihov zahtjev, ako je potrebno, osobe koje su njima dostavile tu informaciju.

Evropski javni tužitelj ili, u njegovo ime, delegirani evropski tužitelji, pokreću istrage pisanom odlukom ako postoji razumna osnova vjerovati da je u toku ili je već počinjeno krivično djelo iz nadležnosti Ureda evropskog javnog tužitelja.

Ako istragu pokreće evropski javni tužitelj, on predmet dodjeljuje delegiranom evropskom tužitelju osim ako želi istragu provoditi. Ako istragu pokrene delegirani evropski tužitelj, on odmah obavješćuje evropskog javnog tužitelja. Po primitku te obavijesti, evropski javni

³¹⁸ S.Sokolović, „Pravne i institucionalne karakteristike saradnje u krivičnim stvarima u EU“, *Pravna riječ* (Časopis za pravnu teoriju i praksu), 12/2007,152.

tužitelj provjerava je li istragu već pokrenuo on ili neki drugi delegirani europski tužitelj. U interesu učinkovitosti istrage, europski javni tužitelj može predmet dodijeliti drugom delegiranom europskom tužitelju ili odlučiti sam preuzeti predmet.

Ako je potrebno hitno djelovanje u odnosu na krivično djelo u nadležnosti Ureda europskog javnog tužitelja, nacionalna nadležna tijela poduzimaju sve hitne mjere koje su nužne za osiguranje učinkovite istrage i krivičnog gonjenja. Nakon toga nadležna nacionalna tijela bez odgađanja upućuju predmet Uredu europskog javnog tužitelja. U tom slučaju, Ured europskog javnog tužitelja potvrđuje, po mogućnosti u roku od 48 sati od početka istrage, mjere koje su poduzela nacionalna nadležna tijela, čak i ako su te mjere poduzete i izvršene u skladu s pravilima koja nisu navedena u ovoj Uredbi.

U bilo kojoj fazi istrage, ako postoje sumnje u nadležnost u vezi s predmetom, Ured europskog javnog tužitelja može se savjetovati s nacionalnim tijelima nadležnima za kazneni progon kako bi utvrdio koje je tijelo nadležno. U iščekivanju odluke o nadležnosti Ured europskog javnog tužitelja poduzima sve hitne mjere koje su nužne za osiguravanje učinkovite istrage i kaznenog progona predmeta. Ako se utvrdi nadležnost nacionalnog tijela, nacionalno tijelo u roku od 48 sati od početka istrage na nacionalnoj razini potvrđuje hitne mjere koje je poduzeo Ured europskog javnog tužitelja. Ako se u istrazi koju je pokrenuo Ured europskog javnog tužitelja otkrije da postupanje koje je predmet istrage predstavlja krivično djelo koje nije u njegovoj nadležnosti, Ured europskog javnog tužitelja odmah predmet upućuje nadležnim nacionalnim pravosudnim i sudskim tijelima. Ako se u istrazi koju je pokrenulo nacionalno tijelo naknadno pokaže da postupanje predstavlja krivično djelo u nadležnosti Ureda europskog javnog tužitelja, nacionalna tijela predmet bez odlaganja upućuju Uredu europskog javnog tužitelja. U tom slučaju Ured europskog javnog tužitelja, ako je moguće u roku od 48 sati od pokretanja istrage, potvrđuje mjere koje su poduzela nacionalna tijela, čak i ako su te mjere poduzete i izvršene u skladu s pravilima koja nisu propisana ovom Uredbom.

Delegirani europski tužitelj određen za vođenje istrage vodi istragu u ime i u skladu s uputama europskog javnog tužitelja. Određeni delegirani javni tužitelj može poduzeti istražne mjere samostalno ili to naložiti nadležnim pravosudnim tijelima države članice u kojoj se on nalazi. Ta su tijela dužna postupiti u skladu s nalogom delegiranog europskog tužitelja i izvršiti istražne mjere koje su im dodijeljene.

U prekograničnim predmetima, ako se istražne mjere moraju provoditi u državi članici koja nije ona u kojoj je pokrenuta istraga, delegirani europski tužitelj koji je pokrenuo istragu ili kojem je predmet dodijelio europski javni tužitelj, djeluje u dogovoru s delegiranim europskim tužiteljem u zemlji u kojoj se istražna mjera mora provoditi. Taj delegirani europski tužitelj poduzima istražne mjere sam ili nalaže nadležnim nacionalnim tijelima da poduzmu te mjere.

U prekograničnim predmetima europski javni tužitelj može povezati nekoliko delegiranih europskih tužitelja s istragom i uspostaviti zajedničke istražne timove. On može naložiti delegiranom europskom tužitelju da prikupi odgovarajuće informacije ili poduzme posebne istražne mjere u njegovo ime.

Europski javni tužitelj nadzire istrage koje provode delegirani europski javni tužitelji i osigurava njihovu koordinaciju. On im daje upute ako je potrebno.

Europski javni tužitelj može dodijeliti predmet drugom delegiranom europskom tužitelju ili voditi istragu sam ako se to čini potrebnim u interesu učinkovitosti istrage ili kaznenog progona na osnovi jednog ili više sljedećih kriterija:

- a) težina kaznenog djela;
- b) posebne okolnosti vezane uz status navodnog počinitelja;
- c) posebne okolnosti vezane uz prekograničnu dimenziju istrage;
- d) nedostupnost nacionalnih istražnih tijela; ili
- e) zahtjev nadležnih tijela dotične države članice.

Ako istragu provodi izravno europski javni tužitelj, on obavještuje delegiranog europskog tužitelja u državi članici u kojoj je potrebno provesti istražne mjere. Sve istražne mjere koje provodi europski javni tužitelj izvršavaju se zajedno s nadležnim tijelima države članice o čijem se teritoriju radi. Prisilne mjere provode samo nadležna nacionalna tijela. Istrage koje se provode u nadležnosti Ureda europskog javnog tužitelja zaštićene su pravilima o službenoj tajni u skladu s primjenjivim zakonodavstvom Unije. Tijela koja sudjeluju u istragama Ureda europskog javnog tužitelja obavezna su poštovati poslovnu tajnu kako je propisano primjenjivim nacionalnim pravom.

ZAKLJUČAK

Institut Ureda javnog tužioca predstavlja izuzetan doprinos u harmonizaciji evropskog teritorija da se postigne supernacionalna organizacija. Uzimajući u obzir historijat organizacijesve ukazuje da će trebati vremena da dođe do osnivanja ureda Evropskog tužitelja i funkcionisanja istog. Krivično pravo EU je dio prava koje je rezultat aktivnosti poznate kao harmonizacija prava. Cilj je stvaranje tog prava je uspostavljanjejedinstvenog tržišta i omogućavanje njegovog funkcionisanja na evropskom prostoru. Evidentno je da se pravo EU razvija postepeno putem prenošenja djelova nacionalnih suvereniteta na EU, u kojem procesu je najosjetljivi aspect prenošenja nadležnosti u oblasti krivičnog prava, jer se u njemu nalaze segmenti državne suverenosti. Konstituisanje EU kao jedne supernacionalne države vrši se donošenjem niza dokumenata pa i Ustava EU, čije stupanje na snagu zavisi od pojedinačnog prihvatanja od strane svake zemlje. Tako bi i uspostavljanje Ureda evropskog javnog tužitelja zavisilo od pojedničanog prihvatanja svake zemlje, ali zbog činjenice da bi uspostavljanjem Ureda postavio još jedan korak ka jedinstvenoj cjelini posebno u krivičnoj oblasti.

LITERATURA

- [1] Babić I.: Pravo Evropske unije, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2006.
- [2] Vasilkov, Z.: (2007): Dobrovoljno usklađivanje propisa i standarda, Strani pravni život, br. 1-2, Institut za uporedno pravo, Beograd,
- [3] Vukadinović, R.: Pravo Evropske unije, Beograd, 2001. [4] Guild, E. (2004): Crime and the EU's Constitutional Future in a Area of Freedom, Security and Justice, European Law Journal,
- [4] Dehn, J. (2008): Jačanje krivičnogpravnog istražnog postupka kao evropski proces, Pravni život, br. 1-2, Udruženje pravnika Srbije, Beograd,
- [5] Ignjatović, A., Kokolj, M., Đurić, A.: Međunarodno krivično pravo, prvo izdanje, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad, 2009.
- [6] Kareklas, S.: Priručnik za krivično pravo Evropske unije, (preveo sa engleskog dr M. Kokolj), Institut za uporedno pravo, Beograd, 2009.